

АСОЦІАТИВНЕ МИСЛЕННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ КОГНІТИВНОГО РОЗВИТКУ В СИСТЕМІ ТРАДИЦІЙНОЇ ДИТЯЧОЇ СУБКУЛЬТУРИ: ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Левчук

Ярослава Миколаївна

кандидат філологічних наук,
старший науковий співробітник
відділу етнокультурології та
культурної антропології Інституту
культурології НАМ України

Левчук

Ярослава Николаевна

кандидат филологических наук,
старший научный сотрудник отдела
этнокультурологии и культурной
антропологии Института
культурологии НАИ Украины

Levchuk

Yaroslava

PhD, senior researcher
of the department of ethnic
and cultural studies and cultural
antropology of Institute
of Culturology of NAA of Ukraine

***Анотація.** В традиційній українській дитячій субкультурі закладені механізми аналізу явищ, пошуку аналогій, розвитку образного мислення. На матеріалі потішок, забавлянок, веснянок, віршованих казок, коліскових, загадок у статті проаналізовано форми інтерпретації символічних конструктів традиційної культури в традиційному дитячому середовищі. Зроблено проєкції можливого впливу складових традиційної дитячої субкультури на розвиток когнітивного потенціалу теперішніх дітей.*

***Ключові слова:** інтерпретація, пізнання, символ, метафора, когнітивний потенціал, традиційна українська дитяча субкультура.*

***Вступ.** Від самого дитинства ми здатні до таких складних мисленневих операцій, як символічна репрезентація, тобто використання дій, образів і слів для зображення подій чи власних переживань. У книзі М. Ф. Грушевського “Дитина у звичаях і віруваннях українського народу” віднаходимо чимало підтверджень того. Антропоморфізація предметів, розігрування ланцюга подій відповідно до навколишніх реалій надзвичайно властиві дитячій субкультурі та фольклору як її виразників. Пошук подібності, аналогії — це ефективний когнітивний інструмент, завдяки якому відбувається багато класифікаційних процесів, усвідомлення загальних властивостей через конкретне. Проте чимало надзвичайно сміливих, на думку сучасного слухача, аналогій потрапили в тексти традиційної української дитячої субкультури з культурного простору дорослих, втративши своє відверте символічне навантаження, але зберігши когнітивні функції, зокрема розвитку образного мислення. Отже, одним із етапів когнітивного розвитку є набуття вміння помічати певні аналогії між предметами і явищами та здатності характеризувати одні через інші. Відтак залучення складових традиційної дитячої субкультури до розвитку сучасної дитини, сприйняття нею на перший погляд складних і незрозумілих символічних структур сприяє не лише входженню її у власну культурну систему, а й когнітивному розвитку особистості.*

***Мета:** розглянути тексти традиційної дитячої субкультури крізь призму присутності в них сталих символічних конструктів, їхнього функціонального навантаження (зокрема, когні-*

тивного потенціалу) та можливості сприйняття їх сучасними дітьми.

Актуальність: з огляду на виклики часу, в навчальний процес залучається чимало складових традиційної дитячої субкультури, здебільшого текстів. Ці тексти містять цілий комплекс культурних смислів, які були зрозумілими носіям традиційної української культури і частково втратили своє семантичне підґрунтя в просторі сучасної української культури, проте зберегли потужний когнітивний ресурс, який може бути використаний сьогодні.

Основна частина. Когнітивний потенціал мислення дитини двох років відрізняється від немовляти передусім здатністю до символічної репрезентації, тобто використання дій, образів і слів для зображення подій чи власних переживань. У два з половиною роки діти можуть гратися в символічні ігри за допомогою бутафорських предметів, які нагадують реальні об'єкти, а у три з половиною роки вони вже здатні зображати різні об'єкти за допомогою не схожих на них предметів або взагалі з уявних предметів. М. Ф. Грушевський у книзі “Дитина у звичаях і віруваннях українського народу” цитує: “Оце, бач, Явтусю, з ріжками паличка, оце буде молода у вінку, оце й молодий, їде її сватати, а вона ба як тіка од нього (паличка якраз скотилася з горбка)” [3, 44].

На думку сучасного російського дослідника Г. І. Берестнєва, саме предметні, а не мовні метафори є основою базового культурного коду кожного народу, оскільки виникли значно раніше [1]. Серед найвиразніших предметних метафор іграшки “повітряний змій”, “журавель-клацалка”, “возик-каре́та”, “возик-ко́ні”, снігова баба, ляльки і тваринки з овочів і квітів, “павучок солом'яний з вистрибом”, обличчя ляльок-мотанок.

Аналогія — це ефективний когнітивний інструмент, завдяки якому відбувається багато класифікаційних процесів, реалізованих у дитячому фольклорі. “Людське мислення постійно послуговується аналогіями”, — зазначав американський учений Дж. Опенгеймер [21, 127]. На думку Д. Халперн, більшість загальних висновків зроблено завдяки поміченій подібності (аналогії та метафори) між двома чи більше ситуаціями [18, 434]. Щоб витягти порожину з ока, діти відтягують повіку, моргають і приказують: “Порошко, порошок, вийди на дорожку, Дам тобі горошку!” [4, 83]. За принципом ана-

логії застосовуються і ворожіння, зокрема й дитячі: “Вилий воду на колоду: чи на грім, чи на дощ, чи на блискавицю?” [4, 61]. Р. Стернберг спостеріг, що мислення за аналогією активізується для прийняття рішення, проводячи паралелі зі своїм чи чужим досвідом [22, 353].

Механізм аналогії дитина вчиться відпрацьовувати також у загадці, у семантичній структурі якої він закладений, коли назва предмета підмінена назвою іншого предмета чи явища навколишнього світу. Досліджуючи комунікативно-пізнавальні можливості загадки, Н.Б. Мечковська наголошує на тому, що загадка становить азбуку образного мислення: “Природа загадки пов'язана з однією з фундаментальних властивостей людського мислення: здатністю чи вмінням людини бачити подібність і неподібність різних предметів (явищ, подій) і на цій основі розуміти зв'язки предметів, їх роди й види, розрізняти в навколишньому світі загальне, часткове і особливе. Найбільш ранні вияви цієї здатності людської свідомості засвідчені, по-перше, в мові саме в розвитку переносних (вторинних) значень слів і, по-друге, у фольклорі в найдавніших загадках” [12, 110].

Загадка оперує звичними предметами і явищами для носія традиційної культури, аналогії та асоціації часто запозичуються з міфопоетичних засобів (епітетів, порівнянь, метафор) інших фольклорних жанрів, що є своєрідною підказкою для відгадки і полегшує процес асоціювання.

У дитини ХХІ ст. такі асоціації здебільшого не виникають спонтанно, проте їх усвідомлення в процесі відгадки сприяє розвитку нестандартного мислення, стимулює процес віднаходження непомітних на перший погляд аналогій. Якщо загальний шлях пізнання “порівняння пізнаваного з раніше пізнаним” [15, 120] характерний для мови буденної, то в загадках як особливому різновиді лінгвокультурних текстів засобом пізнання є художній образ — метафоричне, метонімічне, парафрастичне висловлювання.

У загадках, які активно пропагуються зараз на численних дитячих сайтах, у підручниках та іншій дитячій літературі та які доволі легко відгадуються сучасними дітьми, акумульовано надзвичайно місткі міфоритуальні символічні конструкти: “За лісом, за перелісом, золота діжа сходить” або “За лісами, за горами, золота діжа кисне” (сонце); “Ле-

тів птах на дванадцяти ногах та одно яйце зніс” (рік і 12 місяців); “Ішла пані в білому убранні, як посипалось убрання — всю землю укрило” (Зима і сніг); “Стоїть дуб, а на нім дванадцять гілок, а на кожній гілці по чотири гнізда, а в кожному, гнізді по семеро пташенят” (Дні, тижні, місяці, рік); “Є на світі кінь — всьому світові не вдержати”(вітер); “Чорна корова всіх поборола. Білий віл всіх підвів” (ніч і день); “Старий дід мости помостив, прийшла молода — мости рознесла” (зима і весна); “Летить орлиця по синьому небу, крила розкрила, сонце закрила” (хмара) [5].

На думку О. Ф. Лосева, символізація явищ [11, 228] здійснюється у пареміях завдяки універсальному мовному закону аналогії. Досліджуючи взаємодію фізичного та метафізичного у свідомості людини, інтенцію до мислення образами, В. В. Жайворонок вважає, що “природа аналогії у постійному порівнюванні й віддзеркалюванні речей зовнішнього (предметного) світу в людському внутрішньому (духовному) світі, оскільки обидва мають спільне джерело й реалізуються у свідомості як результати впливів, з одного боку, психічного на фізичне, а з другого — фізичного на духовне. Тому символізація речі породжує зрештою символіку імені, бо символічний образ є не зовнішнім зв’язком між двома об’єктами чи двома відповідностями, а внутрішньою аналогією, необхідним і постійним зв’язком, отже, природною закономірністю” [6, 58].

Здатність мислити за аналогією зумовлює появу здатності помічати спільне між двома об’єктами, не пропускаючи й відмінностей. Американський вчений У. Гордон, засновник групи “Синектика”, яка послуговувалася аналогіями в розв’язанні задач, розглядав чотири типи аналогій: особиста (для вирішення задачі необхідно уявити себе частиною явища, що аналізується), пряма (порівняти задачу з рядом інших із зовсім іншої сфери аналізу), символічна (потрібно відмежуватися від рамок, що накладаються словами, і уявити чіткий зоровий образ явища) і фантастична (втільоється в далеких від реальності ідеях, які можуть бути трансформовані в практичні рішення) [20, 20].

Отже, одним із етапів когнітивного розвитку є набуття вміння помічати певні аналогії між предметами і явищами та здатності характеризувати одні через інші. У дитячому фольклорі трапля-

ються надзвичайно вишукані та поетично складні метафори. Наприклад, видобуваючи зі стебла рослини фарбу, діти приказують: “Виїдь, виїдь, крілю, на червоному коню! Твої сини порубані, попід мости пометані” [4, 84]. Ця метафора побудована на аналогії червоної фарби та крові, на асоціації зламаної рослини з порубаною людиною. Можливо, тут використано поетичний прийом із фольклору дорослих, проте не механічно, а органічно вплетено його в дитячу гру, додаючи їй драматизму.

На запитання, звідки в них виникають нові ідеї, багато вчених відповідають, що вирішенню завдань сприяє усвідомлення аналогій і метафор, запозичених із різних академічних дисциплін. Аналогії та метафори, наявні в дитячому фольклорі, можна розглядати як початковий етап розвитку аналогії як інструмента наукового мислення. Дитина, аналізуючи й засвоюючи світоглядні засади дорослих, послуговується подібною системою аналогій. Усі метафори та аналогії передбачають, що якісь два поняття у чомусь схожі. Вдалі аналогії вказують на схожість глибинних структур об’єктів навіть тоді, коли ці об’єкти значно відрізняються один від одного. За вдалої аналогії глибинні структури залишаються в цілому незмінними при переході від невідомого до відомого, тоді як зовнішні особливості не відіграють вагомій ролі. Пошук аналогій є кроком на шляху до опанування процесу метафоризації, вищого щабля не лише міфологічного, а також і наукового мислення з огляду на твердження, наведені вище. Метафора, на думку О. Фрейденберг, — це є образ у двох смислах: вона міфологічна за формою і “поняттева” за змістом [17, 115]. Дитячий фольклор, а особливо поезія пестування сповнені образами-символами, які є світоглядною базою певної культурної спільноти.

Перші асоціації між словом і предметом приходять до дитини через поезію пестування. Дитина спочатку запам’ятовує звуковий рисунок слова, а потім поступово співвідносить його з певним предметом або явищем. Акумулюючи в свідомості набір констант, вона згодом апробує їх у жанрах власне дитячого фольклору. З опануванням мови простір довкола дитини деталізується. Те, що має назву, стає ніби більш реальним. Слово зупиняє потік вражень, закріплює їх у пам’яті, не дає розтікатися нетривкому психологічному сприйняттю, допомагає дитині знову знайти й упізнати ці враження в

просторі навколишнього світу чи власного тіла через послідовність запитань-відповідей в улюбленій дитячій грі: “А де? — Ось...”. Зникнення/поява фіксує в уяві нове й уже відоме розташування предметів. В українському дитячому фольклорі існує ціла група текстів класифікаційного спрямування, у яких завдяки системі запитань і відповідей впорядковується взаємопов’язана інформація про певних персонажів.

Нерідко в подібних запитально-відповідних комплексах на основі реальних зв’язків виникає певна символічна взаємодія, оперта на міфологічну основу: “Товчу, товчу мак, мак,; За ступою дяк,; Чого, дяче, плачеш?; Мачуха била, / Їсти не давала, / Тільки дала книш. / Де ж той книш? / Ухватила миш. / А де ж тая миш? / Побігла під піч. / А де ж тая піч? / Вода затопила. / А де ж тая вода? / Воли попили. / А де ж тії воли? / Довбні побили. / А де ж тії довбні? / Шашлі поточили. / А де ж тії шашлі? / Кури поїли. — А де ж тії кури? / Коршак похватав. / А де ж той коршак? / Полетів на море. / А де ж тее море? / Цвітами заросло. / А де ж тії цвіти? / Дівчата порвали. / А де ж тії дівчата? / Хлопці побрали. / А де ж тії хлопці? / Пішли на войну. / А де ж та война? / Аж серед моря” [7, 109].

У поданому тексті сконденсована значна кількість семантично насичених образів. Хтонічний персонаж — миш — хапає ритуальну їжу — хліб — і несе його під піч. Етносемантичний зв’язок миші та хліба реалізується в прикметі: “Як миша їсть волот [верхня частина снопа], так буде хліб дорог”. Піч трактувалася як вівтар ушанування предків. Вода затопила піч — уособлення боротьби прастихій, наділених великою кількістю міфопоетичних тлумачень. Математична формула “на кожному дію знайдеться протидія” широко реалізується в цілому комплексі текстів дитячого фольклору, зокрема й у цьому. Воду випили воли — втілення величезної сили, проте вони теж можуть бути переможені. Водночас перемога — зміна персонажів відбувається так швидко, що навіть не вдається зафіксувати їхнє існування. У відповіді на запитання “А де...?” виявляється, що об’єкт запитання вже знищено або змінено його статус: “А де ж тії дівчата? — Хлопці побрали”. Єдиним незнищеним є локус моря — стихія води як першопочаток, по-

чатковий стан всього суцього, еквівалент первісного хаосу, неодмінний елемент всесвіту. Цей текст у книжці М. Ф. Грушевського атрибутований поясненнями: “Як дитина вже дещо тямить, як навчилася вже дещо балакати, та коли воно щось хоче, то, забавляючи її, кажуть: «Я тобі казочку розкажу!»”. Відповідно, від дитини сподіваються як не розуміння, то принаймні запам’ятовування викладених зв’язків і властивостей. Це відповідає прагненню самої дитини впорядкувати свої знання про світ, а згодом узагальнити їх у вигляді зрозумілої для неї моделі.

Отже, діти, пізнаючи світ, проходять усі етапи розвитку міфологічного мислення, застосування його в пізнанні світу та оперуванні ним. Відповідно, як і дорослі, функціонуючи в ритуальній системі, вони повсякчас актуалізують процес пізнання/віднаходження міфологічних смислів.

Показовими в цьому плані є мотив випікання хліба (співвіднесення дитячої голови та хліба в пестушках “Печу, печу хлібчик”), мотив дерева життя у колискових (“Та щоб ти, дитиночко, росла як тополя”, “...Великої виросни, великої, як верба”, “Дуля буде цвисти, дитя буде рости”, прихована перспектива життєвого шляху в забавлянках на зразок “Кую, кую ніжку, поїду в доріжку”).

Якщо зіставити позицію американських психологів зі словами О. Веселовського про те, що “мова поезії продовжує психологічний процес, який почався ще за доісторичних часів: вона вже користується образами мови і міфу, їхніми метафорами та символами, але й створює за їхньою подобою нові” [2, 107], отримуємо підтвердження широких когнітивних можливостей окремих складових традиційної української дитячої субкультури.

Висновки. Система культурних значень забезпечує взаєморозуміння всередині субкультури та між соціальними інститутами і витлумачується як широкий простір пізнання. А на індивідуальному рівні у процесі пізнання смислів, значень і повідомлень формуються багатофункціональні комплекси культурних конструктів, організованих у взаємопов’язані ієрархічні структури, які є одночасно конструктивними, репрезентативними, провокативними і директивними рушіями існування дитячої субкультури в системі традиційної культури.

Література / References:

1. Берестнев Г. И. К философии слова (лингвокультурологический аспект) / Г. И. Берестнев // Вопросы языкознания. — 2008. — №1. — С. 37–65.
2. Веселовский А. Н. Историческая поэтика / А. Н. Веселовский / авт. вступ. ст. И. К. Горский; сост., авт. коммент. В. В. Мочалова. — М.: Высшая школа, 1989. — 406 с.: с портр.
3. Грушевський Марко. Дитина в звичаях і віруваннях українського народу / Марко Грушевський / упоряд. та післямова Я. Левчук, с. 216–231; життєпис М. Ф. Грушевського М. Кучеренко, с. 232–246. — К.: Либідь, 2006. — 250 с.: іл.
4. Дитячі пісні та речитативи /упоряд. і авт. вступ. статті “Дитяча поезія”, с. 8–36, Г. В. Довженко, К. М. Луганська / АН УРСР. ІМФЕ ім. М.Т. Рильського. — К.: Наукова думка, 1991. — 447 с.: нот.
5. Загадки для дітей /упорядник М. К. Дмитренко. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://abetka.ukrlife.org/zagadki5.htm>
6. Жайворонок В. В. Українська етнолінгвістика: деякі аспекти досліджень // Мовознавство. — 2004. — № 5. — С. 48–63.
7. Загида Н. Побут селянської дитини. Матеріали до монографії с. Старосілля // Матеріали до етнології. — Т. 1. — К., 1929. — С. 109.
8. Кримський С. Б. Універсалії української культури / С. Б. Кримський. — Електронний ресурс. — Режим доступу: <http://incognita.day.kiev.ua/universalii-ukrayinskoyi-kulturi.html>
9. Кримський С. Б. Архетипи української культури / С. Б. Кримський. // Феномен української культури: методологічні засади осмислення. — К.: Фенікс, 1996. — С. 91–112.
10. Крип'якевич І. Український світогляд // Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві. — Львів, 2001. — С. 151–166. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/rizne/kryp1.htm>.
11. Лосев А. Ф. Бытие. Имя. Космос / А. Ф. Лосев. — М.: Академия, 1993. — 880 с.
12. Мечковская Н. Б. Язык и религия / Н. Б. Мечковская // Лекции по филологии и истории религий. — М.: Изд-во “Торговый дом Гранд”, 1998. — 352 с.
13. Наумець І. В. Культурний архетип як психокультурна складова менталітету та базовий елемент культурного коду / І. В. Наумець // Наукові записки [Нац. ун-ту “Острозька академія”]. — Сер. : Культура і соціальні комунікації. — 2009. — Вип. 1. — С. 109–119. — Електронний ресурс. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaksk_2009_1_15.pdf.
14. Онисьченко Г. А. Мовна структура української народної загадки (семантичний і синтаксичний аспекти): дис. канд. філол. наук. Спеціальність 10.02.01 українська мова. На правах рукопису. / Г. А. Онисьченко; Дніпропетров. нац. ун-т. — Дніпропетровськ, 2006. — Електронний ресурс. Режим доступу: <http://mydisser.com/en/catalog/view/312/862/20884.html>.
15. Потебня А. А. История русского языка. Лекции, читанные в 1882/3 академическом году в Харьковском университете (публикация С.Ф. Самойленко) / А. А. Потебня // Потебнянські читання / АН УРСР; Інститут мовознавства імені О. Потебні. — К.: Наукова думка, 1981. — С. 119–168.
16. Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича / упор. С. В. Ульяновська. — К.: Либідь, 1993. — С. 17–25. — Режим доступу: <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm>.
17. Фрейденберг О. М. Миф и литература древности / О. М. Фрейденберг. — М.: Наука, 1978. — 603 с.
18. Халперн Д. Психология критического мышления / Д. Халперн. — СПб. — М. — Харьков — Минск: Питер, 2000. — 512 с.
19. Чижевський Д. Культурно-історичні епохи / Чижевський Д. // Чижевський Д. Українське літературне бароко. — К.: Обереги, 2003. — С. 345–357. Електронний ресурс. Режим доступу: <http://izbornyk.org.ua/chyzh/chyb16.htm>
20. Gordon W.J.J. Synectics, the development of creative capacity / W.J.J. Gordon. — New York: Harper & Row, 1961. — 200 p.
21. Oppenheimer J. R. Analogy of science / J. R. Oppenheimer // American Psychologist. — 1956. — №11. — P. 127–135.
22. Sternberg R. J. Component processes in analogical reasoning / R.J. Sternberg // Psychological review. — 1977. — № 84. — P. 353–373.
1. Berestnev G. I. K filosofii slova (lingvokul'turologicheskii aspekt) / G. I. Berestnev // Voprosy iazykoznanii. — 2008. — №1. — S. 37–65.
2. Veselovskii A. N. Istoricheskaiia poetika / A. N. Veselovskii / avt. vstup. st. I. K. Gorskii; sost., avt. kommenta. V. V. Mochalova. — M.: Vysshiaia shkola, 1989. — 406 s.: s portr.
3. Grushevs'kii Marko. Ditina v zvychaiakh i viruvanniakh ukrains'kogo narodu / Marko Grushevs'kii / uporiad. ta pisliamova Ia. Levchuk, s. 216–231; zhittepis M. F. Grushevs'kogo M. Kucherenko, s. 232–246. — K.: Libid', 2006. — 250 s.: il.
4. Ditiachi pisni ta rechitativi /uporiad. i avt. vstup. statii “Ditiacha poeziiia”, s. 8–36, G. V. Dovzhenok, K. M. Lugans'ka / AN URSR. IMFE im. M.T. Ril's'kogo. — K.: Naukova dumka, 1991. — 447 s.: noti.
5. Zagadki dlia ditei /uporiadnik M. K. Dmitrenko. — Elektroninii resurs. — Rezhim dostupu: <http://abetka.ukrlife.org/zagadki5.htm>
6. Zhaivoronok V. V. Ukraïns'ka etnolingvistika: deiaki aspekti doslidzhen' // Movoznavstvo. — 2004. — № 5. — S. 48–63.
7. Zaglada N. Pobut selians'koï ditini. Materiali do monografii s. Starosillia // Materiali do etnologii. — T. 1. — K., 1929. — S. 109.
8. Krims'kii S. B. Universalii ukrains'koï kul'turi / S. B. Krims'kii. — Elektroninii resurs. — Rezhim dostupu: <http://incognita.day.kiev.ua/universalii-ukrayinskoyi-kulturi.html>
9. Krims'kii S. B. Arkhetipi ukrains'koï kul'turi / S. B. Krims'kii. // Fenomen ukrains'koï kul'turi: metodologichni zasadi osmislennia. — K.: Feniks, 1996. — S. 91–112.
10. Krip'iakevich I. Ukraïns'kii svitogliad // Ivan Krip'iakevich u rodninii traditsii, nauksi, suspil'stvi. — L'viv, 2001. — S. 151–166. — Rezhim dostupu: <http://litopys.org.ua/rizne/kryp1.htm>.
11. Losev A. F. Bytie. Imia. Kosmos / A. F. Losev. — M.: Akademiia, 1993. — 880 s.
12. Mechkovskaia N. B. Iazyk i religiiia / N. B. Mechkovskaia // Lektzii po filologii i istorii religii. — M.: Izd-vo “Torgovyi dom Grand”, 1998. — 352 s.
13. Naumets' I. V. Kul'turnii arkhetyip iak psikhokul'turna skladova mentalitetu ta bazovii element kul'turnogo kodu / I. V. Naumets' // Naukovi zapiski [Nats. un-tu “Ostroz'ka akademiia”]. — Ser. : Kul'tura i sotsial'ni komunikatsii. — 2009. — Vip. 1. — S. 109–119. — Elektroninii resurs. — Rezhim dostupu: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/Nznuoaksk_2009_1_15.pdf.
14. Onishchenko G. A. Movna struktura ukrains'koï narodnoi zagadki (semantichnii i sintaksichnii aspekti): dis. kand. filol. nauk. Spetsial'nist' 10.02.01 ukrains'ka mova. Na pravakh rukopisu. / G. A. Onishchenko; Dnipropetrov. nats. un-t. — Dnipropetrovs'k, 2006. — Elektroninii resurs. Rezhim dostupu: <http://mydisser.com/en/catalog/view/312/862/20884.html>.
15. Potebnia A. A. Istoriia russkogo iazyka. Lektzii, chitannye v 1882/3 akademicheskomo godu v Khar'kovskom universitete (publikatsiia S.F. Samoilenko) / A. A. Potebnia // Potebnianskii chitannia / AN URSR; Institut movoznavstva imeni O. Potebni. — K.: Naukova dumka, 1981. — S. 119–168.
16. Ukraïns'ka kul'tura: Lektzii za redaktsieiu Dmitra Antonovicha / upor. S. V. Ul'ianovs'ka. — K.: Libid', 1993. — S. 17–25. — Rezhim dostupu: <http://litopys.org.ua/cultur/cult.htm>.
17. Freidenberg O. M. Mif i literatura drevnosti / O. M. Freidenberg. — M.: Nauka, 1978. — 603 s.
18. Khalpern D. Psikhologiiia kriticheskogo myshleniia / D. Khalpern. — Spb. — M. — Khar'kov — Minsk: Piter, 2000. — 512 s.
19. Chizhevs'kii D. Kul'turno-istorichni epokhi / Chizhevs'kii D. // Chizhevs'kii D. Ukraïns'ke literaturne baroko. — K.: Oberegi, 2003. — S. 345–357. Elektroninii resurs. Rezhim dostupu: <http://izbornyk.org.ua/chyzh/chyb16.htm>.
20. Gordon W.J.J. Synectics, the development of creative capacity / W.J.J. Gordon. — New York: Harper & Row, 1961. — 200 p.
21. Oppenheimer J. R. Analogy of science / J. R. Oppenheimer // American Psychologist. — 1956. — №11. — P. 127–135.
22. Sternberg R. J. Component processes in analogical reasoning / R.J. Sternberg // Psychological review. — 1977. — № 84. — P. 353–373.

Левчук Ярослава Миколаївна

Ассоциативное мышление как инструмент когнитивного развития в системе традиционной детской субкультуры: постановка проблемы

Аннотация. В традиционной украинской детской субкультуре заложены механизмы анализа явлений, поиска аналогий, развития образного мышления. На материале потешек, словесных игр, песенок, стихотворных сказок, колыбельных, загадок в статье проанализированы формы интерпретации символических конструкций традиционной культуры в традиционной детской среде. Осуществлены проекции возможного влияния составляющих традиционной детской субкультуры на развитие когнитивного потенциала современных детей.

Ключевые слова: интерпретация, познание, символ, метафора, когнитивный потенциал, традиционная украинская детская субкультура.

Levchuk Yaroslava

Associative Thinking as a Tool of Cognitive Development in the System of Traditional Children's Subculture: the Formulation of the Problem

Summary. Ukrainian folk children's subculture includes many forms such as: folk songs and short poems, folk child toys and games, special language. Most of this forms help to study and to get new knowledge. From childhood we are capable of thinking such complex operations as a symbolic representation, using action words and images to describe the event or their own experiences. At the age of two children can play a symbolic game with sham objects that resemble real objects. At the age three and a half, they are able to depict various objects using things that do not look like them or to do things with imaginary objects. The book M. F. Hrushevskiyi "Child in the customs and beliefs of Ukrainian people" finds a lot of evidence. Humanisation of objects, playing under the chain of events surrounding the realities of children are extremely peculiar to subculture and folklore. Search of similarity, analogy — is an effective cognitive tool, due to many classification processes, awareness of common properties through concrete. However, many extremely brave according to the modern listener analogies hit the texts of traditional Ukrainian children's subculture of adult cultural space, having lost its symbolic load, but leaving cognitive functions, including the development of figurative thinking. According to D. Halpern, most general conclusions are made due to spotted similarities (analogies and metaphors) between two or more situations. On Robert Sternberg's mind, thinking similarly activated for a decision, drawing parallels with his or someone else's experience. The ability of thinking by analogy leads to the emergence of the ability of ignoring common between two objects. So one of the stages of cognitive development is gaining the ability to ignore certain analogy between objects and phenomena and the ability to define one through the other. Ways to attract traditional components of children's subculture to the development of a modern child, her perception of seemingly complex and obscure symbolic structure promotes not only joining it in their own cultural system. They also helped to develop their personal cognitive skills.

The system of cultural values provides an understanding of the subculture and difference between social institutions and describe the wide scope of knowledge. And on an individual level the knowledge of the meanings, values and messages generated multipurpose complex of cultural constructions organized into interconnected hierarchical structures that are both constructive representative, provocative and legislative drivers of the existence of children's subculture system of traditional culture.

Key words: interpretation, knowledge, character, metaphor, cognitive capacity, traditional Ukrainian children's subculture.